

Listopad 2014

PRZEHANDLOWANIE DEMOKRACJI

JAK ZASADY OCHRONY INWESTORÓW ZAWARTE W UMOWIE CETA ZAGRAŻAJĄ DOBRU PUBLICZNEMU W KANADZIE I EU

Podsumowanie

26 września 2014 roku Kanada i Unia Europejska ogłosiły zawarcie daleko idącego mechanizmu integracji gospodarczej, Kompleksowego porozumienia gospodarczo-handlowego (CETA). W umowie zawarto mechanizm rozstrzygania sporów między inwestorami a państwami (ISDS), który może spowodować eksplozję liczby pozwów korporacji przeciwko Kanadzie, UE i poszczególnym państwom UE i tym samym poważnie zagrozić staraniom administracji rządowych dotyczącym ochrony ich obywateli i środowiska.

Mechanizm ISDS umożliwia zagranicznym korporacjom bezpośrednie pozywanie państw przed prywatnymi trybunałami międzynarodowymi o odszkodowania z tytułu wprowadzenia krajowych środków bezpieczeństwa w zakresie zdrowia, ochrony środowiska, finansów i innych, jeśli zdaniem korporacji zagrażają one ich prawom. Tego rodzaju

spory między inwestorami a państwami rozpatrywane są przez prywatnych, komercyjnych arbitrów opłacanych od rozstrzygniętej sprawy, mających wyraźną tendencję do interpretowania prawa na korzyść inwestorów.

ISDS może uniemożliwić rządowi działanie w interesie publicznym, zarówno w sposób bezpośredni, gdy dane państwo zostanie pozwane przez korporację, jak i pośredni, powodując zablokowanie rozwiązań ustawodawczych w obawie przed sprowokowaniem pozwu. W skali globalnej inwestorzy kwestionowali już liczne przepisy ochrony zdrowia publicznego, np. ustawy antynikotynowe, zakazy stosowania środków toksycznych i prowadzenia prac górniczych, wymagania dotyczące oceny wpływu na środowisko oraz przepisy dotyczące odpadów niebezpiecznych, rozwiązań podatkowych i polityki fiskalnej.

Główne wnioski:

1. Doświadczenia Kanady płynące z umowy NAFTA (North American Free Trade Agreement) stanowią ilustrację zagrożeń wynikających z arbitrażu inwestycyjnego. Po wejściu w życie tej umowy Kanada została pozwana 35 razy, z czego w 6 postępowaniach wydano orzeczenie dla niej niekorzystne lub prowadzące do ugody, a odszkodowania wypłacone inwestorom zagranicznym wyniosły łącznie ponad 171,5 mln dolarów. Obecne roszczenia inwestorów kwestionują szeroką gamę stosowanych przez rządy środków, które rzekomo umniejszają wartość inwestycji zagranicznych – od moratorium na szczelinowanie hydrauliczne (fracking) oraz związane z tym cofnięcie koncesji na wiercenia do decyzji sądów kanadyjskich unieważniających patenty medyczne, które nie cechowały się wystarczająco wysokim stopniem innowacyjności lub przydatności. Inwestorzy zagraniczni dochodzą obecnie od rządu kanadyjskiego odszkodowań w wysokości kilkunastu miliardów dolarów.

2. Można zatem argumentować, że mechanizm ochrony inwestorów przewidziany w umowie CETA przyznałby inwestorom zagranicznym jeszcze większe prawa niż wynikające z układu NAFTA, co zwiększa ryzyko wykorzystania przez nich tej umowy do blokowania przyszłej polityki rządu:

- a) CETA chroni „uzasadnione oczekiwania” inwestorów na podstawie tak zwanej „klauzuli równego i sprawiedliwego traktowania”, i tym samym stwarza ryzyko utrwalenia bardzo rozszerzającej interpretacji tej klauzuli, ustanawiającej „prawo” do stabilnego otoczenia regulacyjnego. Takie rozwiązanie dałoby silną broń do ręki inwestorom chcącym walczyć ze zmianami w rozwiązaniach regulacyjnych, nawet jeśli są one wdrażane w związku z nową wiedzą lub demokratycznym wyborem.
- b) CETA może przyznać inwestorom zagranicznym jeszcze szersze możliwości kwestionowania przepisów finansowych niż NAFTA, gdyż w tamtym przypadku

były one ograniczone głównie do prawa banków (nadal bardzo szerokiego) do nieograniczonego transferu środków i ich ochrony przed wywłaszczeniem. CETA rozszerza prawa inwestorów, stosując tak wysoce elastyczne koncepcje, jak równe i sprawiedliwe traktowanie, co grozi ubezwłasnowolnieniem organów regulacyjnych zobowiązanych do ochrony konsumentów i stabilności systemu finansowego w sytuacjach kryzysowych.

- Po wejściu w życie umowy CETA ryzyko pozwania Kanady przez banki, ubezpieczycieli i spółki holdingowe znacząco wzrośnie.** Ryzyko to jest oczywiste, gdyż inwestorzy-spekulanci, wspierani przez specjalizujących się w inwestycjach prawników, coraz częściej wykorzystują arbitraż inwestycyjny do wyciągania środków od rządów zmagających się z kryzysem finansowym. Kraje UE największe inwestycje w Kanadzie ulokowały w sektorze finansowym, który na mocy CETA zyskałby daleko idące prawo do pozywania rządu tego kraju.
- CETA zwiększyłaby również ponoszone przez UE i jej państwa członkowskie ryzyko związane z kwestionowaniem przez inwestorów kanadyjskich rozwiązań w sektorach górnictwa oraz wydobycia ropy i gazu.** Kanada posiada w UE znaczące inwestycje w tych sektorach, a kanadyjskie firmy górnicze już zaangażowały się w szereg kontrowersyjnych projektów zagospodarowania zasobów naturalnych w całej Unii. Specjaliści z branży górniczej nazywają CETA umową „przełomową”, rodzącą „poważne konsekwencje dla spółek górniczych”. Korporacje z branży naftowej, gazowej i górniczej z całego świata coraz częściej uciekają się do arbitrażu inwestycyjnego.
- Możliwość pozywania rządów państw europejskich na podstawie CETA zyskają także kanadyjskie podmioty zależne spółek wielonarodowych z siedzibą w USA,** nawet jeśli UE ostatecznie wyłączy lub ograniczy rozstrzyganie sporów między inwestorami i państwami w ramach Transatlantyckiego Partnerstwa w dziedzinie Handlu i Inwestycji (TTIP). Kwestia ta budzi szczególne obawy Europejczyków, gdyż amerykańskie korporacje zdominowały już gospodarkę Kanady. Podmioty zależne spółek zagranicznych, jeśli mają siedzibę w UE, dysponowałyby takimi samym uprawnieniami do kwestionowania rozwiązań kanadyjskich.

6. **Spółki z krajów UE, USA i Kanady są już w grupie podmiotów najczęściej korzystających z arbitrażu inwestycyjnego.** Należy zatem spodziewać się, że wykorzystają CETA do ograniczenia środków stosowanych przez rządy w Kanadzie i Europie. Inwestorzy z UE wszczęli 53% (łącznie 299) wszystkich sporów między inwestorami a państwami w skali globalnej. 22% odnotowanych spraw (łącznie 127) wszczęli inwestorzy amerykańscy. Z kolei inwestorzy z Kanady plasują się na piątym miejscu wśród podmiotów korzystających z arbitrażu inwestycyjnego.

7. **Opozycja wobec zapisów CETA dotyczących relacji między inwestorami i państwami wzrasta po obu stronach Atlantyku** wśród organizacji obywatelskich, związków zawodowych, a nawet państw członkowskich UE. W reakcji na te wydarzenia Komisja Europejska i rząd kanadyjski rozpoczęły mylącą kampanię propagandową, której celem jest bagatelizowanie ryzyka arbitrażu inwestycyjnego poprzez odwracanie uwagi od zasadniczych problemów tego systemu i skupianie się na kosmetycznych reformach.

8. **Postulowane przez Komisję Europejską i rząd kanadyjski „reformy”, mające rozwiązać wątpliwości odnośnie ISDS, nie zapobiegą nadużywaniu tego mechanizmu przez inwestorów i arbitrow.** Wręcz przeciwnie, CETA znacząco rozszerzy zakres arbitrażu inwestycyjnego, narażając UE, jej państwa członkowskie i Kanadę na nieprzewidywalne i niespotykane dotąd ryzyko odpowiedzialności.

Tymczasem nie ma w ogóle potrzeby tworzenia specjalnego reżimu prawnego chroniącego inwestorów zagranicznych, zwłaszcza w tak stabilnych systemach prawnych jak unijny i kanadyjski. Współczesne firmy wielonarodowe, wysoce zaawansowane i odnoszące sukcesy na całym świecie, potrafią szacować ryzyko i zwroty z niego. W przypadku gdyby ryzyko to okazało się zbyt duże, zawsze mogą skorzystać z takich rozwiązań jak sądy powszechne, prywatne ubezpieczenia oraz rządowe programy gwarancji inwestycyjnych.

Autorzy niniejszego dokumentu apelują do ustawodawców kanadyjskich i unijnych o odrzucenie zapisów chroniących inwestycje w CETA i przyszłych tego typu umowach, w tym również w kontrowersyjnym Transatlantyckim Partnerstwie w dziedzinie Handlu i Inwestycji (TTIP) oraz Partnerstwie Transpacyficznym (TPP).

Autorzy: Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs (AITEC), Austriacka Izba Pracy (AK Vienna), Canadian Centre for Policy Alternatives (CCPA), Corporate Europe Observatory (CEO), The Council of Canadians, Canadian Union of Public Employees (CUPE), Europejska Federacja Związków Zawodowych Służb Publicznych (EPSU), niemiecka organizacja pozarządowa Forum Środowiska i Rozwoju, Friends of the Earth Europe (FoEE), PowerShift, Rada Kwadrów do Spraw Europejskich, Quebec Network on Continental Integration (RQIC), sieć Trade Justice Network (TJN), Transnational Institute (TNI), Transport & Environment (T&E)

Amsterdam/Berlin/Bruksela/Montreal/Paryż/Ottawa/Wiedeń, listopad 2014